

Dr. H.F. Kohlbrugge

Aan Johannes Wichelhaus

Mijn beste Johannes!

Hartelijk dank voor al je liefdevolle en trouwe berichten, mededelingen van allerlei aard en ook voor je zorgen over ons.

Laat het lijden waarover je mij schrijft je niet te zéér aanvechten. De duistere macht is nergens anders op uit dan dat je het geloof er áán zal geven. Daarom bekladt die ons met zijn speeksel en venijn. Je kent 2 Korinthe 12, de verzen 8 en 9: 'Mijn kracht wordt in zwakheid volbracht'. Hoe minder je de aanvallen zelf afweert, hoe minder macht de aanvechting heeft. Bedenk verder maar dat de aanvechting (voor een christen) tot de gewone gang van zaken behoort, net zoals iemand een verkoudheid of zoiets oploopt, of duizeligheid in zijn hoofd, kiespijn en dergelijke. Die aanvechtingen kunnen ons ten slotte zover brengen dat we maar besluiten om een streep te halen door het geloof dat we een genadige God in de hemel hebben door Jezus Christus, onze lieve Heere. Maar: 'Aanvechting leert op het Woord acht te slaan!' En nadat je door God vertroost zal zijn, zal je des te meer in staat zijn aangevochten mensen te troosten. Houd slechts in gedachtenis Jezus Christus, de uit de doden opgewekte, en vergeet het parool 'nochtans' niet.

Nijd en afgunst zullen ook wél wijken en zich koest houden, als wij door allerlei stoten en aanvallen hebben geleerd een kras door onze eigen naam te halen, zodat alleen de naam van God verhoogd en verheerlijkt zal worden. Het Lam alleen is lof en eer waard. Dat zal mijn gelukkigste dag zijn, als ik iemand hoor die mij in onverschrokkenheid tegen al die Goliaths van louter menselijke gerechtigheid, boven het hoofd gegroeid is en die nog stoutmoediger Gods gerechtigheid verhoogt dan ik het zo veel mogelijk heb gedaan en nog doe, zonder hierbij mezelf iets aan te meten. Het is wél om het even wie het doet, als het maar gedaan wordt!

Ik heb je preek over 'Gij zult Mij heilig zijn. Want Ik, de Heere, ben heilig' gelezen. Alles wat je de gemeente hebt voorgehouden is waarheid. De tekst is ook uitgelegd naar de mening van de Geest. Maar de reden dat degene die iets dieper groef, een leemte bespeurde die niet werd opgevuld, is hierin gelegen dat de grond van je preek was: *dat zijn wij en zo doen wij het*, terwijl de grond had moeten zijn: *zo is God, zo doet Hij het!* De genade van Jezus Christus en de liefde van God moeten de grond en bodem van iedere preek zijn, en wat wij zijn en doen, moet daar tegenaan gehouden worden, zodat de genade des te meer gaat schitteren, precies zoals men een afbeelding maakt en dan een flinke schaduwpartij aanbrengt als achtergrond, zodat de afbeelding des te fraaiër naar voren springt. Maar: *docendo discimus* [door te leren leren we]. Denk toch in geen geval: 'Had ik het maar beter gedaan!' Laten we vandaag en morgen vergeten wat achter ons ligt.

A propos, zie je echt geen mogelijkheden om te trouwen? Is er dan geen jonge vrouw die jou gelukkig zou kunnen maken? Heb je er niet één in gedachten? Hoeveel geld heeft men in Halle voor een huishouding nodig, en hoeveel heb je daarvoor ter beschikking? 1 Korinthe 7: 9!

Moedig voorwaarts, en de genade bevolen, met onze hartelijkste groeten!
Je toegenegen H.F. Kohlbrugge.

Elberfeld, 23 oktober 1848.

Beste en dierbare Johannes!

Ik begrijp wèl wat je ermee bedoelt, als je schrijft dat je door veel worstelingen heen een theoloog geworden bent. Maar toch, laat je hemd het niet weten dat jij je voor een theoloog houdt. Je zou er anders al te zeer door worden geplaagd, en je wordt er al door geplaagd. Hoeveel is er dat wij niet weten! De Heere te kennen, dát geeft rust en maakt tevreden met de wegen van de Heere. Ook wanneer we veel weten, moeten we toch nog, wil het tenminste van de Heere zijn, de aard en manier aanleren om het andere bij te brengen. Daarvoor moeten we in de diepte vernederd worden. Ijdelheid van de ijdelheden! Alles is ijdel!

De drie dagen voor het kerstfeest was ik ziek en lag ik bijna de hele dag te dommelen op mijn canapé. Aan schrijven viel niet te denken. Ik kon nog geen twee zinnen bij elkaar krijgen. Wat een last bezwaarde me! Preken, avondmaal houden en weer twee dagen achtereen preken, en dan niet te weten wát en niets te hebben! Alles was me toegesloten. Ik lag zonder gevoel, als dood. 's Zaterdagmiddags zei ik: 'Geef me alleen een beetje van Uw genade te proeven, dat ik het met mijn broeders kan delen'. En nog vandaag weet de hele gemeente en ook ikzelf te vertellen van de overvloed waarmee zovelen en ook ik gedurende de feestdagen, op 31 december en op 1 januari zijn overgoten. Wat hielp me toen al mijn weten, al mijn kennis? Was ik geen erbarmelijk theoloog? Met niets kon ik mezelf helpen!

Vorige week vrijdag wilde ik een preek schrijven over een tekst die ik anders half slapend meende te kunnen uitleggen. Allerlei gedachten vliegen er door mijn hoofd. Maar er wil niets uit mijn pen komen. Ik leg me korzelig op de canapé neer en val in slaap. 's Avonds om half zes, na mijn wandeling, komt me Psalm 119: 17 in gedachten: 'Doe wèl aan Uw knecht, opdat ik mag leven en uw Woord beware'.

Het stroomt me tegemoet en voor negen uur is bijna de hele preek geschreven! 's Zondagmiddags komen vier zielen toevallig bij elkaar, hadden al vier in diepe nood gezeten, wisten van elkaar niets af en al vier zijn ze uit de nood geholpen en juichen erover dat de Heere zo goedertieren is.

Waarom schrijf ik dit? Spreuken 30: 24, Job 38: 3 (over de ontoereikendheid van het menselijk vernuft). Hoe veel heb ik gelezen, met hoeveel toewijding gestudeerd, en ik ga er nog steeds mee door. Ik heb veel gezien, heel veel, maar als het erop aankomt heb ik niets en zie ik niets. Hoe vaak zit ik op mijn kamer te huilen dat ik zo'n erbarmelijke dienaar ben en dat ik zo onwetend ben.

Je hebt me in Utrecht gekend, mijn beste Johannes! Ik weet van de belangrijke post die je inneemt. Maar houd op, jezelf iets aan te matigen. Simeon moet een bekwame theoloog geweest zijn, maar hij zat als een eenvoudige en onbekende man in zijn kamertje. Hij moet het ervaren hebben wat het betekent: 'Deze is gezet tot een val en opstanding van velen in Israël en tot een teken dat weersproken wordt.' De hoofdzaak van al hetgeen de profeten hebben gesproken wordt nu al achttien eeuwen lang door de wijde wereld uitgedragen. Wat doet het ertoe dat de mensen er niet voor willen buigen? Laten wij zelf maar buigen voor God! Als wij andere bekeren willen vergeten we vaak dat we onszelf van allerlei misstand te bekeren hebben, allereerst van de mening dat wij iets zijn, iets konden en iets wisten. Als wij andere bekeren moeten, zullen we er wèl achter komen dat wijzelf God het allermeest in de weg staan om ze te bekeren.

Wat had Gideon nu ter beschikking toen de Heere zich tot hem keerde en zei: 'Ga heen in deze uw kracht' (Richt. 6: 14)? Is dan de fakkel in de lege kruik onze theologie en onze wapenrusting, Of: de Heilige Geest?

De genade zij met je, mijn beste, beste broeder!
Je Kohlbrugge.

Elberfeld, 24 januari 1849.

Kerstbrief aan Johannes Wichelhaus bij diens ernstige ziekte (Elberfeld, 22 dec. 1857)

Johannes Wichelhaus jr. werd op 13 januari 1819 geboren te Mettmann bij Solingen als de oudste zoon van ds. Johannes Wichelhaus sr. en Wilhelmine von der Heydt. Als jong student las hij reeds met aandacht de preken van Kohlbrugge die hij aantrof in de bibliotheek van zijn vader. Hij studeerde theologie aan de universiteiten van Bonn en Berlijn en verwierf op 17 oktober 1846 het licentiaat in de theologie aan de universiteit van Halle a.d. Saale, waar hij vervolgens als privatdocent optrad met een kleine kring van studenten om zich heen. Op 4 februari 1854 werd hij aldaar benoemd tot buitengewoon hoogleraar.

In 1842 maakte Johannes Wichelhaus persoonlijk kennis met Dr. Kohlbrugge, toen hij, na voor zijn gezondheid enige tijd in Scheveningen te hebben vertoefd, op zijn terugreis Kohlbrugge in Utrecht een bezoek bracht. Vanaf die tijd was er sprake van een bijzondere vriendschapsband tussen deze beiden, die tot uiting kwam in een geregelde correspondentie. Dr. Kohlbrugge beschouwde Johannes Wichelhaus als 'zijn Timotheüs'.

In de nazomer van 1855 trad Wichelhaus in het huwelijk met Pauline Seyler (1815-1875). Dit huwelijk heeft niet lang mogen duren. Wichelhaus tobde reeds vele jaren met een zwakke gezondheid. Tegen het einde van het jaar 1857 namen zijn klachten weer toe. Zijn bezorgde echtgenote deelde daarop in een brief van 20 december 1857 aan Kohlbrugge mee dat haar man ernstig ziek was geworden. Zij ving haar brief aan 'met het dringende verzoek hem toch

met enkele regels van uw geliefde hand te verblijden, aangezien u hem persoonlijk niet kunt bezoeken.'

Daarbij vroeg zij tevens aan Kohlbrugge als 'teurer Herr Pastor' om zijn voorbede voor 'mijn arme, zieke Johannes.' Laatstgenoemde leed aan voortdurende hoofdpijn, nerveuze spanningen en slapeloze nachten. De behandelende arts stond machteloos en beschouwde 'die Grippe' als de hoofdoorzaak van Wichelhaus' klachten. Dr. Kohlbrugge schreef daarop de hierna volgende brief op 22 december 1857, dus heel kort vóór het kerstfeest. Deze brief 'bevat iets profetisch en laat een heilige Kerstjubel horen over het ziekbed, dat weldra een sterfbed zou worden.'

Nog maar 39 jaar oud overleed Johannes Wichelhaus op 14 februari 1858 en werd vijf dagen later op het kerkhof van de Niederländisch-Reformierte Gemeinde te Elberfeld begraven. Dr. Kohlbrugge typeerde Johannes Wichelhaus daarbij als 'een in de ware zin professor in de theologie, die geen mensenleer, maar Gods Woord had verkondigd.'

Johannes Wichelhaus

"Onze zeer geliefde Verlosser is heden geboren; laten wij ons verblijden! Want het is niet juist, aan de droefheid de vrije teugel te laten, waar de geboortedag van het leven is, dat ons, nadat het de vrees voor het sterfelijk-zijn heeft weggenomen, blijdschap schenkt over de beloofde eeuwigheid." 7,6 schrijft Paus Leo, mijn dierbare Johannes, mijn dierbare Pauline! Toen heeft hij beslist niet de "Gerippe"¹ gehad. "Griep" - 't kan zijn! 't Is alsof de dood als een geraamte de mens overvalt. Ik heb hiervan iets ondervonden, vooral in de nacht van donderdag op vrijdag. Vreselijk! Een lange nacht! En wat een warboel in mijn hoofd! Volop slapeloosheid. Zondagmorgen kostte het moeite om in de preek twee gedachtenstenen op elkaar te brengen. Gelukkig heeft niemand het gemerkt, ook niet eens aan mijn stem, hoe ellendig ik er naar het lichaam aan toe was. En toch, en nochtans! onze Verlosser is geboren, laten wij allen ons hierover verblijden! Looft de Heere van de hemel! Looft Hem in den hoge! Geloofd worde de Heere van de hemel, en Hij wonde gezien op de aarde! De herders geloofden de engelen, laten wij de heilige drie, die getuigen in de hemel, geloven en al de profeten met al de apostelen! Het is alles waar en zeker, wat zij getuigd hebben, maar God worde geheiligd en gebillikt in al Zijn wegen, want vlees is vlees maar Geest Geest, en Gods gerechtigheid gaat boven alle hemelen uit. De Getuige in de wolken liegt niet. Geld is slijk, dat zich hierop verlaten en hierdoor verlaten worden degenen, die zich hierop verlaten hebben. Onze hulp staat in de naam van Hem, die in armoede geboren werd, opdat wij door Hem rijk zouden Zijn aan hemelse goederen en ook voor dit lichaam alles voldoende zouden hebben. Alles is Christus voor ons! De hoeksteen is Hij voor ons, opdat wij op Hem zouden worden gebouwd; zwakheid is Hij voor ons, opdat Hij de kracht van ons leven zou zijn. In doeken lag Hij voor ons, opdat Hij ons van de banden des doods zou bevrijden. In smarten hing Hij daar voor ons, opdat Hij in onze smarten ons enig geneesmiddel zou zijn. Hij is waarlijk een geneesmiddel in alle ellende en de enige Toevlucht in verzoeken! Omdat Hij dat is, tot Hem de toevlucht genomen!

¹ Letterlijk vertaald: het geraamte; Dr. Kohlbrugge schijnt met deze uitspraak van Paus Leo zeer ingenomen te zijn!

Laten wij belijden dat wij niet eens zijn als de os en ezel (Jes. 1), opdat wij tenminste zulk een os en ezel worden, die de kribbe van hun Heer, van hun Jezus kennen, die al onze ziekten, smarten en verschrikkingen op zich nam opdat wij in Hem gezond zouden zijn, gezond in het geloof en alle geestelijk verstand, en onze harten in de grootste smarten in Hem gerust zouden blijven en Hij onze psalm en ons loflied zou zijn in nacht en tegenspoed.

*Of wij drijven, of wij zinken,
Zoo Zijn eer maar uit mag blinken!*

Dat is een gang van Nazareth naar Bethlehem! In de beschrijvingslijst ingeschreven te worden en niets te bezitten! Verblijdt u! Zo worden uw namen geschreven in het boek der levenden. Maar er is niemand, die ons kent! Geen plaats! Geen toevlucht tot deze of gene! Geen geld! Schamele doeken! Waar moet dat heen? Bezit ik dan leven, als ik geen leven bezit? Geloof, als ik niet meer weet, wat waarheid is? Moed en kracht, als mijn lichamelijke toestand en bovendien de hel mij drukken als een drukkende last?

O, Maria en Jozef zagen een Kindeke, daarbij een os en ezel misschien, een kribbe, wat hooi en doeken bij het matte schijnsel van een lampje in de nacht. Zij, juist zij horen niets van het "Ere zij God in den hoge!" "In mensen een welbehagen!" Voor de hemelse lijfwacht is de stal te klein, niet voor de Leidsman der zaligheid. De hemel is er wel en boven ons geopend, ook al roept de afgrond der hel tot de afgrond der hel: "Nu moet Hij sterven!"

Het vaandel draagt onze Vaandeldrager en Morgenster vóór ons uit, schijnend in het bloed en in onze striemen. De veldtekenen zijn het kruis en de kribbe.

En nu, Johannes, voorwaarts met het kruis en de griep! Den overwinnaar de kroon! Let niet op hetgeen je ziet, hetgeen je bij geruchte verneemt, hetgeen je voelt en lijdt, maar zie, dat je verlost wordt. Wij christenen verdrinken, als niet de hoop ons de hand onder de kin houdt. En wees hiermee van ons van harte gegroet. Laten wij niet bezorgd zijn over de dag van morgen. Morgen zal Christus niet dood of zwak zijn, en heden is Hij sterk in Zijn zwakken. *Hij leeft, ja Hij leeft; als de palmboom groent Hij!*